ENVNCTIATVM SEXTVM.

Motum Saturni ante & post Christi aduentum, sine ulla, & mora & Calculo, accidentia insuper & passiones eiusdem, inuenire.

POSTEAQVAM DE DECIma nona & octaua sphera, stellisq; fixis abundè nobis & distinctè dictũest, in posterum quoq;, ne ordinem turbemus, operam dabimus. Saturni itaq; planetarum supremi & primi, orbem, ut cuius superficies conuexa ab octaui cœli concaua tangatur, paucis absoluemus, Cũ orbis ille Septimus vnum dũtaxat astrũ regat, à peruetustis Astronomis, non semel, nec indiligenter obseruatus, talis, qualis in sequenti instrumento tradetur, depræhensus istius est motus. Temperamentum uero illius planetæ ex colore & effectibus iudicatum est frigidum & siccũ, intemperiei pessimè correspondens, nempe Melancholicæ. Præterea cum horas diei naturales (quarum binæ domum cœli unam perpetuò constituunt, temporales, erraticæ uel inæquales nominatę) iuxta influentias errantium syderum sub octaua sphæra repertorum uariari depræhenderunt. Varietatem illam temporum & effectuum considerantes, cui potissimum diei Saturnus, ueluti primus & summus errantium, dominaretur, inuenerunt. Illam autem diem, Sabbati nobis appellatam esse uiderunt, qua Saturnus primus post Solis ortum precipuè operationem suam in hæc inferiora transfunderet, exerceretq;. Diuidẽtes post hæc noctem & diem in 24 partes inæquales (ueluti uberius ex nostro planisphærio disces) cuilibet diuisioni, id est, horæ, suum planetam, à supræmo ad infimum descendendo, assignarunt, ita, ut quælibet dies appellationem suam à planeta primam diei horam, post Solem ortum tenente, summeret. Quoniam uero ueterum astrologorum nemo nõ, Saturnali astro tribuerit, solitudines, imaginatiões altissimas, profundissimasq; speculationes, ingenii acumen solidissimum, adeo ut mens etiam uocaretur, quasi eminens & diuina contemplans. Non iniuria Moyses legumlator hanc, cui præesset Saturnus lucem, rebus seucrioribus agendis & belbicis ineptam, sed diuinis potius tractandis idoneam esse iudicauit. Qua ratione eandem Iudæis Sanctificandam uel feriandam, cum dei cultu præcepit. Hunc morem Christiani inuertentes, à Christi Saluatoris & nati & rediuiui diebus, qui ambo Solis dies fuere, festum mutuarunt. Solis iccirco, diem dominicum appellantes, ad discrimen iudaicæ festiuitatis, quæ Saturni die celebratur, honorare non tenere decreuerunt.

Ratio ab antiquis tradita in planetarũ dominiis cõsideranda.

¶ Licet aũt aliâs, ut in planisphærio nostro cõsũmatiora de planetarum dominiis seu regimine, horarum scilicet, quibus præsunt, dominatibus, reperies. Nunc tamen, quia columna subsequens uacatura planè erat quicquam huic loco quoq; inserere super eadem re placuit. Horas igitur, planetarias in pręsens allatas, ne fastidiat quis, quasi intentum pter insertas, obsecro. Tabellæ insequentis argumentum est tale. Diei cuiuslibet horam, quam uocant temporariam, seu diurnam seu nocturnam uis, simulac habueris, eam in præsentis tabulæ linea prima descendens quærendo dispice. Diem insuper in capite tabellæ considera, à q̃ recta linea deorsum pergens, itidem ab hora inuenta recta aream, quousq; lineam diei attingas, intrans, communem angulũ, qui est diei & horæ quæsitæ contactus, offendis, quo in loco planeta apparet, illius horæ præses uel gubernator, qui & eidem horæ nomen indit.

Exemplũ CAROLI Imperatoris.

¶ Id quod exemplo liquidum fiet, Maiestas Cæsarea Dominica die, id est, Solis, Orbi natus fertur, in nocte, diem Solis sequuta, hora autem post occasum iam (loquendo secundum temporales horas) peracta. Id tempus modo quis planetarum suo gubernarit imperio (planetarum enim gubernaculis iam olim Astronomorum vetustissimi, Elementa eorumq; mixturas uniuersas subesse potentissime demonstrarunt) cogniturus. Primo diem dominicum, quem nos Astronomi, Solis esse docuerunt, in capite sequentis tabulæ require. Similiter in prima sinistræ partis linea, horam decimam, ea quę 22 ab ortu Solis est, relege. A qua si recta processeris donec lineam diei dominicæ contingeris, illico in cõtactu, qui & angulus communis uocatur, characterem Solis offendes. Proinde nati Cæsaris horam Soli attributam fuisse, in eademq; cũcta hæc inferiora, Solem tum maximè rexisse, uides.

Exemplum FERDINANDI.

¶ Regem quoq; Rhomanorum ter maximum EERDINANDVM, Sexta Feria, quam ueteres diem Veneri tribuerunt, hora autẽ Tertia post Solis ortum natum constat. Huius ergo horæ intellectur' nomen, à quo planetarum appellata sit, illius dominatui subdita, diem Veneris prædictam per tabulæ caput lustras, ab ea inuenta, deorsum recta linea (quam facilioris gratia captus, lineam diei uocabis) pergis. Mox in linea à sinistra manu primũ obuia, horam diei quoq; accipis. Vnde per arẽam digressus diei lineam usq; Veneris, scilicet Characterẽ Lunæ,

Lunæ, dñatricis horæ natalis, repẽris. Admonuisse hoc loci huius artis studiosos, nõ ab re fuerit, quod uidelicet huiusmodi dominiorum ratio, non in omnibus probetur. Via siquidem in iudiciis, eligendi planetas alia est. Verum hanc ideo formã non nullam penitus facientes, quia ab Antiquis tantopere commendatur, indicare quoq; uoluimus.

TABVLA REGIMINIS PLANETARVM SECVNDVM HORAS TEMPORALES.

HORAE PLANETArum Diei.

Numerus horarum.	Sabbatum siue dies Saturni.	Dominica siue prima feria, quæ dicitur dies Solis.	Secunda feria siue dies Lunæ.	Tertia feria siue dies Martis	Quarta feria dicitur dies Mercurii.	Quinta feria siue dies Iouis.	Sexta feria siue dies Veneris.
Prima	Saturnus	☉	☽	♂	☿	♃	♀
Secunda	♃	♀	Saturnus	☉	☽	♂	☿
Tertia	♂	☿	♃	♀	Saturnus	☉	☽
Quarta	☉	☽	♂	☿	♃	♀	Saturnus
Quinta	♀	Saturnus	☉	☽	♂	☿	♃
Sexta	☿	♃	♀	Saturnus	☉	☽	♂
Septima	☽	♂	☿	♃	♀	Saturnus	☉
Octaua	Saturn.	☉	☽	♂	☿	♃	♀
Nona	♃	♀	Saturnus	☉	☽	♂	☿
Decima	♂	☿	♃	♀	Saturnus	☉	☽
Vndecima	☉	☽	♂	☿	♃	♀	Saturnus
Duodec.	♀	Saturnus	☉	☽	♂	☿	♃

HORAE PLANETArum Noctis.

Prima	☿	♃	♀	Saturnus	☉	☽	♂
Secunda	☽	♂	☿	♃	♀	Saturnus	☉
Tertia	Saturn.	☉	☽	♂	☿	♃	♀
Quarta	♃	♀	Saturnus	☉	☽	♂	☿
Quinta	♂	☿	♃	♀	Saturnus	☉	☽
Sexta	☉	☽	♂	☿	♃	♀	Saturnus
Septima	♀	Saturnus	☉	☽	♂	☿	♃
Octaua	☿	♃	♀	Saturnus	☉	☽	♂
Nona	☽	♂	☿	♃	♀	Saturnus	☉
Decim.	Saturn.	☉	☽	♂	☿	♃	♀
Vndec.	♃	♀	Saturnus	☉	☽	♂	☿
Duodec.	♂	☿	♃	♀	Saturnus	☉	☽

ENVMERATIO PARTIVM INSTRVMENTORVM. SEQVENTIVM.

Partes instrumentorum q̃t quales sint.

¶ Partes nunc instrumentorum, tres superiores planetas docentium, in genere & una, ut dicitur fidelia, cum inter sese per omnia conueniant, persequemur. Saturni autem motus solummodo tradetur, per quem reliquorum quoq; cursus scies. Primum itaq; in proximè succedenti figura Zodiacus quidam fixus seu firmus ostenditur, in decima sc; sphera imaginandus. Post hunc rotula uolubilis cum indice, cui inscripta littera M, uoluitur hæc in centro mundi, cuius limbo numeri insunt, lineis quibusdam confuso ordine assignatis, ab 1 in 100 usq; prodeuntes. Linearum quælibet unum annum notat. Iuxta indicem istius figuræ menses anni duodecim exprimuntur, quorum singuli in 6 gradus sunt secti, gradus quilibet 5 dies continet, præterquam in Ianuario, Martio, Maio, Iulio, Augusto, Octobre, & Decembre, In quibus ultimus gradus 6 dierum est, in Febauario autem saltem triũ. Et hoc anno Communi, In anno bisextili, alia est ratio, ubi motum alicuius stellæ ad diem statutum habiturus, 24 Februarii diem obseruabit. Si euim dies propositus, 24 Februarii sequitur, addendus adhuc alter est, & deinde motus quærendus, ut si in anno bisextili, motum ♄ cupias ad 25 Februarii, tum non ad 25 sed ad 26. inuestigabis. Aliter: Motum Saturni uis ad 12 Martii, iam pro duodecimo decimum tertium sumes, & ita per totum anni reliquum cursum ages. Hęc rota nihil amplius theoricæ confert, nisi quod per eam medius motus sine calculatione inquiri possit. Hanc sequitur rota altera, idem centrũ mundi sc; habens, indicem uel ostensorem littera P notatum. Duos insuper circulos per G H I K L M. penes oppositum augis signatos, gerit, quilibet eorum, more astronomico, in 360 gradus, id est, 12 Signa diuiditur, Quanquam uero K L M circulus ex deferentis centro ducatur, nihilominus tamen diuisio eiusdem à centro ęquantis summitur. Circulorum amborum gradus, lineis quibusdam exilibus connectuntur, numeri horum seu zifræ infra circulum K L M, ab ostensore P oriendo, sinistrorsum describuntur, per illos gradus centrum quæritur, quo cum deinde latitudo inuestigatur. In eadem rotula adhuc signa liliorum duo à deferente occultata habentur, quæ intersectiones deferentis & Eclypticæ indicant, caput caudaq; draconis dicuntur. Scias præterea Saturnum, donec à medio (quod uenter meridionalis dicitur) inter caput & caudam, iuxta augis oppositum, cum Epiciclo suo in deferente usq; ad caput mouetur, meridionalem ascendenten nuncupari. Rursum, Epiciclo unà cum deferente à capite draconis ad medium siue uentrem Septentrionalem, iuxta augem promouente, planetam septentrionalem ascendentem dici, quod significant litteræ M A & S A ibidem expræsse. Eodem modo altera medietatis nota, ad caudam usq; draconis, Septentrionalis descendens, altera uero usq; ad mediũ, iuxta augis aduersum, meridionalis descendens appellabitur, quod repræsentant litteræ S D & M D Vltra hæc Tertia rota cum inscriptione DEFERENS SATVRNI, quæ epiciclum gestat, superest, in qua Epicicli duo offeruntur, quorum inferior 360 gradus, id est, 12 Signa complectitur. Principium illius Cruce ✝ signatum est, notatq; augem epicicli mediam. Alius est epiciclus, cui index cum Y est, extremitas huius annos habet, minutis lineolis interstinctos, numeris ab 1 usq; in 100 citra ordinem adiectis. Deinde uersus centrum Menses, dietim (ut sic loquar) perscribuntur. Postremo omnium, modica & centro uicina circumferentia stella quadam notata cernitur, ueram epicicli Saturnini circulationem exhibẽs. Fila insuper tria, unum è centro mundi A, alterum è centro Aequantis E, Tertium è centro epicicli F, ad huius theoricæ consumationem pertinentia, prominent. Atqui nunc mihi uideor satis superq; instrumenti partes declarasse, admonẽs interim, ut similia de Ioue & Martæ intelligantur, qualia de Saturno prodita sunt. Interesse tamen hoc unũ, quod uera circulatio Martis, in extremitate epicicli, cum stella pariter, ut Saturni signata, depingatur.

Regula generalis de motu omniũ planetarũ inueniendo in anno Bissextili diligenter notãda, cui' etiã usus est non minin medio motu inueniendo, verum etiam in Argumento.

SEQVITVR VSVS INSTRVMENTI.

s rotæ inris.

¶ Vsurus hoc instrumento motumq; Saturni inuestigaturus, principio annum ad quem libet nosse proponat. Ille autem annus, cum sit ante uel post Christum consideretur. Quoniam si posterior est natiuitate dominica, radix erit ad tot centenarios, quot propositus numerus in se continet, quærenda, semper enim in centenos annos radices in præsenti tabula ponuntur. Si uero prior Christo nato est annus, tum ra

dex inquirenda est ad proximum centenarium sequentem post illum annum, ueluti ex sequentibus disces. Radice itaq; ex tabulis adiunctis accepta, totidem signa, gradus & minuta in Zodiaco requirenda sunt ad quorum repertorum finem index infimi orbis, cui litera est M ponatur. Ab inde in limbo annum præpositum, annum puta completum & elapsum ultra centesimum numera, per quem filum è centro A herẽtem trahe, cui inuariato sic indicẽ M unà cum fiducie linea substitue. Rota hoc modo firma permanente, filum ex A centro per diem mensis quoq; duc (horæ siquidem in motibus adeo tardis, & instrumentorum huiusmodi angustiis obseruari nequæunt) rursusq; ostensorem. M subtus idem filum repone, & ita prior uel maior tabularum uerè ordinata erit, cuius index in Zodiaco medium Saturni motum, qui à principio arietis secundum ordinem signorum accipi debet, ostendit. Et quamuis motus ille medius nihil omnino per se huius instrumenti usum adiuuat, nihilominus tamen, orbis ille hoc pacto sequuturo usui præparandus seu accomodandus erat.

VSVS SECVNDAE. ROTVLAE.

Secundæ rotæ usus.

¶ Iam ergo ad secundam tabulam perge, & ostensorem eius, ubi Saturni aux scriptum inũenis, augi saturniæ in Zodiaco per 4 Enunciatũ antea quæsitæ, superpone. Quam sic immotam pariter custodies, donec uerum motum habueris. Ibi uero considera, quisnam graduum circuli G H I indicem M contingat, eundem gradum in circulo K. L. M quoq; uideto, ubi centrum Saturni medium terminatur, ueluti si index litteram G tangat, tum à linea G transeatur usq; ad K &c̃. Post hac filum centri E extende per punctum illud seu gradum centri, sub quod filum denuo deferentem, unà cum Epicicli centro statue, sicq; deferentem firmum tene. Epiciclum deinceps ordina, quod ita fiat, si summas ex secũda tabula, sub titulo argumenti, è regione centenarii interclusi in annis propositis, Signa gradus & minuta, quæ numera in epiciclo inferiori uel minori à cruce ✝ secundum signorum successum, fini illius numeri admoue indicem Y inferioris epicicli. Consequenter in lymbo superioris epicicli tempus propositum quære, cui reperto filum è centro F impone, indicem uero cum sua fiducie linea subiunge, quo facto diem statutum vnà cum hora in Calendario superioris epicicli iuxta rationem examina, examinato iterum filum applica, intra quod ostensorem Y reducito. Vtrumq; sic epiciclum firmum seruans, filum æquantis ex E protrahe per centrum epicicli, inferioremq; epiciclum cum cruce sub idem loca, & ita uniuersam theoricam ad præsens institutum cum rotis absolutam habes. Iam ergo contemplari potes quam altus planeta in epiciclo subsistat, quantum epiciclus à mundi centro in deferenti euariet, quem planeta epicicli locum occupet & huiusmodi.

VERVM LOCVM SATVRNI INVENIRE.

Veri loci inquisitio.

¶ Adhæc si motum Saturni uerum (cui rei gratia instrumentum præsens factum maxime est) scire cupis, filum ex centro mundi protende per medium paruæ stellæ in uera epicicli circulatione sitæ, quod filum in Zodiaco uerum Saturni locum ad præstitutum diem indicat.

CENTRVM SATVRNI VERVM QVO PACTO SIT INVENIENDVM.

Centri Aequati supputatio.

¶ Centrum uerum & æquatum filum è centro A per centrum epicicli tractum ostendit in circulo G H I, eo autem opus est ad latitudinem Saturni inueniendam. Signa uerò, gradus & minuta numeranda erunt ab indice. P. inchoantibus secundum signorum successionem.